

est, quos apellant peccatores, cum sint et ipsi peccatores. « Nos ergo, inquit, natura Judæi, » cum gentiles non essemus, quos ipsi peccatores appellant, tamen « et nos » peccatores « in Christo Jesu credidimus, ut justificemur » per fidem Christi¹. » Non autem quærentur justificari, nisi essent peccatores. An forte quia in Christo voluerunt justificari, peccaverunt? quia, si jam justi erant, aliud quærendo utique peccaverunt: sed, si ita est, inquit, ergo « Christus peccati minister est². » Quod utique non possunt dicere, quia et ipsi qui nolebant nisi circumcisis Gentibus tradi Evangelium, in Christo crediderant. Et ideo quod dicit, « Absit, » non solus, sed cum ipsis dicit. Destruxit autem superbiam gloriantem de operibus Legis, quæ destrui et deberet et posset, ne gratia fidei videretur non necessaria, si opera Legis etiam sine illa justificare crederentur. Et ideo prævaricator est, si rursus illa ædificat, dicens quod opera Legis etiam sine gratia justificant, ut Christus peccati minister inveniatur. Posset ergo illi objici dicenti, « Si enim quæ destruxi, » hæc eadem rursus ædifico, prævaricatorem me ipsum » constituto³. » Quid ergo, quia fidem Christi oppugnabas antea, quam nunc ædificans, prævaricatorem te constituis? Sed illam non destruxit, quia destrui non potest. Hanc autem superbiam vere destruxerat, constanterque destruebat, quia destrui poterat. Et ideo non ille prævaricator est, qui rem veram cum conaretur destruere, et postea veram esse ac destrui non posse cognosceret, tenuit eam ut in ea ædificaretur: sed ille prævaricator est, qui cum destruxerit rem falsam, quia destrui potest, eam rursus ædificat.

XVII. « Mortuum autem se Legi⁴ » dicit, ut jam sub Lege non esset, sed tamen « per Legem: » sive quia

¹ Galat. II, 16. — ² Ibid. 17. — ³ Ibid. 18. — ⁴ Ibid. 19.

Judæus erat, et tanquam pædagogum Legem acceperat, sicut postea manifestat. Hoc autem agitur per pædagogum, ut non sit necessarius pædagogus¹: sicut per ubera nutritur infans, ut jam uberibus non indigeat; et per navem pervenitur ad patriam, ut jam navi opus non sit. Sive per Legem spiritaliter intellectam Legi mortuus est, ne sub ea carnaliter viveret. Nam hoc modo per Legem Legi ut morerentur volebat, cum eis paulo post ait: « Dicite » mihi sub Lege volentes esse, Legem non legistis? » Scriptum est enim, quod Abraham duos filios habuit, » etc². » ut per eandem Legem spiritaliter intellectam morerentur carnalibus observationibus Legis. Quod autem adjungit: « Ut Deo vivam³, » Deo vivit qui sub Deo est; Legi autem qui sub Lege est: sub Lege autem vivit, inquantum quisque peccator est, id est, inquantum a vetere homine non est mutatus; sua enim vita vivit, et ideo Lex supra illum est: quia qui eam non implet, infra illam est. Nam justo Lex posita non est, id est imposta, ut supra illum sit⁴: in illa est enim potius quam sub illa; quia non sua vita vivit, cui coercendæ Lex imponitur. Ut enim sic dicam, ipsa quodam modo Lege vivit, qui cum dilectione justitiæ juste vivit, non proprio ac transitorio, sed communi ac stabili gaudens bono. Et ideo Paulo non erat Lex imponenda, qui dicit, « Vivo autem jam non ego, » vivit vero in me Christus⁵. » Quis ergo audeat Christo Legem imponere, qui vivit in Paulo? Non enim audet quis dicere Christum non recte vivere, ut ei coercendo Lex imponenda sit. « Quod autem nunc vivo, inquit, in » carne, » quia non posset dicere Christum adhuc mortaliter vivere, vita autem in carne mortalis est, « in fide, » inquit, vivo Filii Dei: » ut etiam sic Christus vivat in

¹ Galat. III, 24. — ² Id. IV, 21, etc. — ³ Id. II, 19. — ⁴ I Tim. I, 9. — ⁵ Galat. II, 20.

credente, habitando in interiore homine per fidem, ut postea per speciem impleat eum, cum absorptum ferit mortale a vita. Ut autem ostenderet, quod vivit in illo Christus, et quod in carne vivens in fide vivit Filii Dei, non meriti sui esse, sed gratiæ ipsius: « Qui me, inquit, » dilexit et tradidit se ipsum pro me. » Pro quo utique, nisi pro peccatore, ut eum justificaret? et dicit hoc qui Judæus natus et educatus erat, et abundantius æmulator existerat paternarum suarum traditionum. Ergo si et pro talibus se tradidit Christus, etiam ipsi peccatores erant. Non ergo meritis justitiæ suæ datum dicant, quod non opus erat justis dari. « Non enim veni vocare justos, ait Dominus, sed peccatores¹: » ad hoc utique, ne sint peccatores. Si ergo Christus me dilexit, et tradidit se ipsum pro me: « non irritam facio gratiam Dei, » ut dicam per Legem esse justitiam. « Nam si per Legem justitia, ergo » Christus gratis mortuus est²: » id est, sine causa mortuus est, quando per Legem, id est, per opera Legis quibus Judæi confidebant, posset esse justitia in hominibus. Gratis autem mortuum Christum nec illi dicunt quos refellit, quoniam Christianos se volebant haberi³. Non ergo recte per illa Legis opera Christianos justificari suadebant.

XVIII. Quibus recte dicit: « O stulti Galatæ, quis » vos fascinavit? Quod non recte diceretur de his qui nunquam profecissent, sed de his qui ex profectu defecissent. « Ante quorum oculos Christus Jesus proscriptus » est, crucifixus: » hoc est, quibus videntibus Christus Jesus hæreditatem suam possessionemque suam amisit: his utique auferentibus eam, Dominumque inde expellentibus, qui ex gratia fidei per quam Christus possidet Gentes, ad Legis opera eos qui crediderant revocabant, aufe-

¹ Matth. ix, 13. — ² Galat. ii, 21. — Id. iii, 1.

rendo illi possessionem suam, id est, eos in quibus jure gratiæ fideique inhabitabat. Quod in ipsis Galatis accidisse vult videri Apostolus: nam ad hoc pertinet quod ait: « Ante quorum oculos. » Quid enim tam ante oculos eorum contigit, quam quod in ipsis contigit? Cum autem dixisset: « Jesus Christus » proscriptus est, » addidit, « crucifixus: » ut hinc eos maxime moveret, cum considerarent quo pretio emerit possessionem, quam in eis amittebat: ut parum esset gratis eum mortuum, quod superius dixerat. Illud enim ita sonat, tanquam non pervenerit ad possessionem, pro qua sanguinem dedit. Proscripto autem etiam quæ tenebat, auferuntur: sed hæc proscriptio non obest Christo, qui etiam sic per divinitatem Dominus est omnium; sed ipsi possessioni, quæ hujus gratiæ cultura caret.

XIX. Hinc jam incipit demonstrare, quemadmodum gratia fidei sufficiat ad justificandum sine operibus Legis; ne quis diceret non se quidem operibus Legis tantum totam hominis justificationem tribuere, sed neque tantum gratiæ fidei, ex utroque autem perfici salutem. Sed hæc quæstio ut diligenter tractetur, ne quis fallatur ambiguo, scire prius debet opera Legis bipartita esse. Nam partim in sacramentis, partim vero in moribus accipiuntur. Ad sacramenta pertinent, circumcisio carnis, sabbatum temporale, neomeniæ, sacrificia, atque omnes hujusmodi innumeræ observationes. Ad mores autem: « Non occides, Non mœcha- » beris, Non falsum testimonium dices, et talia cætera¹. » Numquidnam ergo Apostolus ita potest non curare, utrum Christianus homicida aut mœchus sit, an castus atque innocens; quemadmodum non curat, utrum circumcisus carne, an præputiatus sit? Nunc ergo de his operibus maxime tractat, quæ sunt in sacramentis, quanquam et

¹ Exod. xx, 13.

illa interdum se admiscere significet. Prope finem autem Epistolæ, de his separatim tractabit, quæ sunt in moribus: et illud breviter, hoc autem diutius. Hæc enim onera¹ potius imponi Gentibus quorum utilitas in intellectu est: nam hæc omnia exponuntur Christianis, ut quid valeant, tantum intelligant, non etiam facere cogantur. In observationibus autem, si non intelligantur, servitus sola est; qualis erat in populo Judæorum, et est usque adhuc: si autem et observentur illa, et intelligantur, non modo nihil obsunt, sed etiam prosunt aliquid, si temporis congruant; sicut ab ipso Moyse Prophetisque observata sunt, congruentibus illi populo, cui adhuc talis servitus utilis erat, ut sub timore custodiretur. Nihil enim tam pie terret animam, quam sacramentum non intellectum: intellectum autem, gaudium pium parit, et celebratur libere, si opus est temporis: si autem non est opus, cum suavitate spiritali tantummodo legitur, et tractatur. Omne autem sacramentum cum intelligitur, aut ad contemplationem veritatis refertur, aut ad bonos mores. Contemplatio veritatis in solius Dei dilectione fundata est: boni mores in dilectione Dei et proximi, in quibus duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ: « Nunc » igitur quemadmodum circumcisio carnis, et cætera » hujusmodi Legis opera, ubi jam gratia fidei est, non » sint necessaria, videamus². »

XX. « Hoc solum, inquit, volo discere a vobis, ex » operibus Legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei³? » Respondetur, Utique ex auditu fidei ab Apostolo enim prædicata est eis fides, in qua prædicatione utique adventum et præsentiam sancti Spiritus senserant; sicut illo tempore in novitate invitationis ad fidem etiam sensibili-

¹ Forte prohibet imponi, aut, potius exponit. — ² Matth. xxii, 40. — ³ Galat. iii, 2.

bus miraculis præsentia sancti Spiritus apparebat, sicut in Actibus Apostolorum legitur⁴. Hoc autem factum erat apud Galatas antequam isti ad eos pervertendos et circumcidendos venissent. Iste ergo sensus est, Si in illis operibus Legis esset salus vestra, non vobis Spiritus sanctus nisi circumcisis daretur. Deinde intulit, « Sic stulti » estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consumme- » mini⁵; » Hoc est quod superius in exordio dixerat: « Nisi aliqui sunt conturbantes vos, et volentes conver- » tere Evangelium Christi⁶. » Conturbatio enim ordini contraria est: ordo est autem a carnalibus ad spiritalia surgere, non ab spiritalibus ad carnalia cadere, sicut istis acciderat. Et hæc est Evangelii conversio retrorsus: quod quia bonum non est, non est Evangelium, cum hoc annuntiat. Quod autem dicit, « Tanta passi estis⁴: » multa jam pro fide toleraverant, non timore, tanquam sub Lege positi, sed magis in ipsis passionibus charitate timorem vicerant. Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus eorum per Spiritum sanctum, quem acceperunt⁵. « Sine causa, ergo, inquit, tanta passi estis, » qui ex charitate, quæ in vobis tanta sustinuit, ad timorem relabi vultis. « Si tamen sine causa » tanta passi estis. Quod enim sine causa factum dicitur, superfluum est; superfluum autem nec prodest, nec nocet: hoc vero videndum est, ne ad perniciem valeat. Non enim hoc est non surgere, quod est cadere: quamvis isti nondum cecidissent, sed jam inclinarentur ut caderent. Nam utique adhuc in eis Spiritus sanctus operabatur, sicut consequenter dicit, « Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et virtutes operatur » in vobis, ex operibus Legis, an ex auditu fidei⁶? » Respondetur, utique ex auditu fidei, sicut superius trac-

⁴ Act. ii. — ⁵ Galat. iii, 3. — ⁶ Id. i, 7. — ⁴ Id. iii, 4. — ⁵ Rom. v, 5. — ⁶ Galat. iii, 5.

tatum est. Deinde adhibet exemplum patris Abraham, de quo in Epistola ad Romanos uberius apertiusque dissertum est¹. Hoc enim maxime in eo victoriosum est, quod antequam circumcideretur, deputata est fides ejus ad justitiam, et ad hoc rectissime refertur quod ei dictum est: « Quia benedicentur in te omnes gentes²: » imitatione utique fidei ejus, qua justificatus est etiam ante sacramentum circumcisionis, quod ad fidei signaculum accepit, et ante omnem servitatem Legis, quæ multo post data est.

XXI. Quod autem ait: « Quicumque enim ex operibus » Legis sunt, sub maledicto sunt Legis³: » sub timore vult intelligi, non in libertate: ut scilicet corporali presentique vindicta vindicaretur in eos, qui non permanent in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, ut facerent ea; huc quoque accederet, ut in ipsa corporum poena etiam maledicti ignominiam formidarent. Ille autem justificatur apud Deum, qui eum gratis colit, non scilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipso præter ipsum, aut timore amittendi. In ipso enim solo vera nostra beatitudo atque perfecta est; et quoniam invisibilis est oculis carnis, fide colitur, quandiu in hac carne vivimus, sicut supra dixit: « Quod autem nunc vivo in carne, in fide » vivo Filii Dei⁴: » et ipsa est justitia. Quo pertinet quod dictum est, « Quia justus ex fide vivit⁵. » Hinc enim ostendere voluit, quia in Lege nemo justificatur, quia scriptum est justum ex fide vivere. Quare intelligendum est in Lege, quod nunc ait « in operibus Legis, » dictum esse; et hoc istis, qui in circumcisiæ carnis et talibus observationibus continentur: in quibus qui vivit, ita in Lege est, ut sub Lege vivat. Sed Legem, ut dictum est,

¹ Rom. iv, 3. — ² Gen. xxii, 18. — ³ Galat. iii, 10. — ⁴ Id. ii, 20. — ⁵ Id. iii, 11.

pro ipsis operibus Legis nunc posuit, quod in posterioribus manifestatur. Ait enim, « Lex autem non est fide, » sed qui fuerit ea, vivet in illis¹. » Non ait, Qui fecerit eam, vivet in ea: ut intelligas Legem in hoc loco pro ipsis operibus positam. Qui autem vivebant in his operibus, timebant utique ne, si non ea fecissent, lapidationem, vel crucem, vel aliquid hujusmodi paterentur. Ergo « qui fecerit ea, inquit, vivet in illis, » id est, habebit præmium, ne ista morte puniatur. Non ergo apud Deum, cujus ex fide si quis in hac vita vixerit, cum hinc excesserit, tunc eum magis habebit præsentissimum præmium. Non itaque ex fide vivit, quisquis præsentia quæ videntur, vel cupit, vel timet: quia fides Dei ad invisibilia pertinet, quæ post dabuntur. Nam est ista quædam in operibus Legis justitia, (quando sine suo præmio relicta non est,) ut qui fecerit ea, vivat in eis. Unde et ad Romanos dicit: « Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non ad Deum². » Aliud est ergo, non justificari: aliud, non justificari apud Deum. Qui omnino non justificatur, nec illa servat, quæ temporale habent præmium, nec illa quæ æternum: qui autem in operibus Legis justificatur, non apud Deum justificatur; quia temporalem inde expectat visibilemque mercedem. Sed tamen est etiam ista, ut dixi, quædam, ut sic dicam, terrena carnalisque justitia: nam et ipse Apostolus eam justitiam vocat, cum alibi dicit: « Secundam » justitiam quæ in Lege est, conversatus qui fuerim sine » querela³. »

XXII. Propterea Dominus Jesus Christus jam libertatem daturus credentibus, quædam earum observationum non servavit ad litteram. Unde etiam cum sabbato esurientes Discipuli spicas evulsissent, respondit indignanti-

¹ Galat. iii, 12. — ² Rom. iv, 2. — ³ Philip. iii, 6.

bus, Dominum esse filium hominis etiam sabbati¹. Itaque illa carnaliter non observando, carnalium conflagravit invidiam: et suscepit quidem poenam propositam illis, qui ea non observassent: sed ut credentes in se talis poenae timore liberaret: quo pertinet quod adjungit, « Christus » nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum; quia scriptum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno². » Quae sententia spiritualiter intelligentibus sacramentum est libertatis: carnaliter autem sentientibus, si Judaei sunt, jugum est servitutis; si pagani aut haeretici, velamentum est caecitatis. Nam quod quidam nostri minus in Scripturis eruditi, sententiam istam nimis timentes, et Scripturas veteres debita pietate approbantes, non putant hoc de Domino esse dictum, sed de Juda traditore ejus: aiunt enim propterea non esse dictum, « Maledictus omnis, » qui figitur in ligno; sed, « qui pendet in ligno: » quia non hic Dominus significatus est, sed ille qui se laqueo suspendit: nimis errant, nec attendunt se contra Apostolum disputare, qui ait: « Christus nos redemit de maledicto Legis, factus pro » nobis maledictum; quia scriptum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. » Qui ergo pro nobis factus est maledictum, ipse utique pependit in ligno, id est, Christus, qui nos liberavit a maledicto Legis: ut non jam timore justificaremur in operibus Legis, sed fide apud Deum, quae non per timorem, sed per dilectionem operatur. Spiritus enim sanctus, qui hoc per Moysen dixit, utrumque providit, ut et timore visibilis poenae custodirentur, qui nondum poterant ex invisibilium fide vivere; et ipse timorem istum solveret suscipiendo quod timebatur, qui timore sublato donum dare poterat charitatis. Nec in hoc quod maledictus est appellatus, qui pendet in

¹ Matth. xii, 1. — ² Galat. iii, 13, et Deut. xxi, 23.

ligno, contumelia in Dominum putanda. Ex parte quippe mortali pependit in ligno: mortalitas autem unde sit, notum est credentibus: ex poena quippe est, et maledictione peccati primi hominis, quam Dominus suscepit et peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum¹. Si ergo diceretur, Mors maledicta est; nemo exhorresceret: quid autem nisi mors Domini pependit in ligno, ut mortem moriendo superaret: eadem igitur maledicta, quae victa est. Item si diceretur, Peccatum maledictum est; nemo miraretur: quid autem pependit in ligno, nisi peccatum veteris hominis, quod Dominus pro nobis in ipsa carnis mortalitate suscepit? Unde nec erubuit, nec timuit Apostolus dicere, peccatum eum fecisse pro nobis, addens: « Ut de peccato condemnaret peccatum². » Non enim et vetus homo noster simul crucifigeretur, sicut idem Apostolus alibi dicit, nisi in illa morte Domini peccati nostri figura penderet, ut evacuaretur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato³. In cujus peccati et mortis figura, etiam Moyses in eremo super lignum exaltavit serpentem⁴. Persuasione quippe serpentis homo in damnationem mortis cecidit. Itaque serpens ad significationem ipsius mortis, convenienter in ligno exaltatus est: in illa enim figura mors Domini pendeat in ligno. Quis autem abhorreret, si diceretur, Maledictus serpens qui pendet in ligno? Et tamen mortem carnis Domini praefigurans serpens pendeat in ligno, cui sacramento ipse Dominus attestatus est, dicens: « Sicut » exaltavit Moyses serpentem in eremo, ita exaltari » oportet filium hominis super terram⁵. » Non enim et hoc in contumeliam Domini Moysen fecisse, aliquis dixerit, cum tantam in ea cruce salutem hominum esse cognosceret, ut non ob aliud ad ejus indicium serpentem

¹ 1 Petr. ii, 24. — ² Rom. viii, 3. — ³ Id. vi, 6. — ⁴ Num. xxi, 9. — ⁵ Joan. iii, 14.

illum erigere juberet, nisi ut eum intuentes, qui morsi a serpentibus morituri erant, continuo sanarentur. Nec propter aliud ille serpens æneus factus erat, nisi ut permansuræ passionis Domini fidem significaret. Etiam vulgo quippe dicuntur ænea, quorum numerus¹ manet. Si enim obliti essent homines, et oblitteratum esset de memoria temporis, quod Christus pro hominibus mortuus est, vere morerentur: nunc autem tanquam ænea permanet crucis fides, ut cum alii moriantur, alii nascantur, ipsam tamen sublimem permanere inveniant, quam intuendo sanentur. Non igitur mirum, si de maledicto vicit maledictum, qui vicit de morte mortem, et de peccato peccatum, de serpente serpentem. Maledicta autem mors, maledictum peccatum, maledictus serpens: et hæc omnia in cruce triumphata sunt. « Maledictus » igitur « omnis qui pendet in ligno. » Quia ergo non ex operibus Legis, sed ex fide justificat Christus credentes in se, timor maledictionis crucis ablati est: charitas benedictionis Abrahæ propter exemplum fidei permanet ad Gentes. Ut annuntiationem, inquit, spiritus per fidem accipiamus²: » id est, ut non quod timetur in carne, sed quod spiritu diligitur, credituris annuntietur.

XXIII. Unde etiam testamenti humani mentionem facit, quod utique multo est infirmius, quam divinum. Tamen hoc « minis confirmatum testamentum, inquit, nemo irritum » facit aut superordinat³. » Quia cum testator mutat testamentum, non confirmatum mutat: testatoris enim morte confirmatur. Quod autem mors testatoris valet ad confirmandum testamentum ejus, quia consilium mutare jam non potest: hoc incommutabilitas promissionis Dei valet ad confirmandam hæreditatem Abrahæ, cujus fides deputata est ad justitiam. Et ideo semen Abrahæ, cui

¹ Forte memoria. — ² Galat. iii, 14. — ³ Ibid. 15.

« dictæ sunt promissiones¹, » Christum dicit Apostolus, hoc est omnes Christianos fide imitantes Abraham: quod ad singularitatem redigit, commendando quod non dictum est, Et seminibus, sed, Semini tuo, quia et una est fides, et non possunt similiter justificari qui vivunt ex operibus carnaliter, cum his qui vivunt ex fide spiritualiter. Vincuntur autem quod infert: « Lex nondum data erat, nec posset post tot annos ita dari; ut antiquas Abrahæ promissiones irritas faceret². Si enim Lex justificat, non est justificatus Abraham, qui multum ante Legem fuit. Quod quia dicere non possint, coguntur fateri, non Legis operibus justificari hominem, sed fide. Simul etiam nos cogit intelligere, omnes antiquos, qui justificati sunt, ex ipsa fide justificatos. Quod enim nos ex parte præteritum, id est, primum adventum Domini; ex parte futurum, id est, secundum adventum Domini credendo salvi effici-mur: hoc totum illi id est, utrumque adventum futurum credebant revelante sibi Spiritu sancto, ut salvi fierent. Unde est etiam illud, Abraham concupivit diem meum videre, et vidit, et gavisus est³.

XXIV. Sequitur quæstio satis necessaria: Si enim fides justificat, et priores sancti, qui apud Deum justificati sunt, per ipsam justificati sunt, quid opus erat Legem dari? Quam quæstionem tractandam sic intulit, interrogans, et dicens, « Quid ergo⁴? » Huc usque enim interrogatio est: deinde infertur responsio⁵, « Lex transgressionis gratia proposita est, donec veniret, inquit, semen, » cui promissum est, dispositum per Angelos in manu » mediatoris. Mediator autem unius non est, Deus vero » unus est⁶. » Mediatorem Jesum Christum secundum hominem dici, ex illa ejusdem Apostoli sententia fit pla-

¹ Rom. iv, 9, et Galat. iii, 16. — ² Ibid. 17. — ³ Joan. viii, 56. — ⁴ Galat. iii, 19. — ⁵ 1 Retract. xxiv, n. 2. — ⁶ Galat. iii, 20.

nus, cum ait : « Unus enim Deus, unus et mediator Dei » Dei et hominum homo Christus Jesus¹. » Mediator ergo inter Deum et Deum esse non posset, quia unus est Deus : « Mediator autem unius non est, » quia inter aliquos medius est. Angeli porro, qui non lapsi sunt a conspectu Dei, mediatore non opus habent, per quem reconcilientur. Item angeli qui nullo suadente spontanea prævaricatione sic lapsi sunt, per mediatorem non reconciliantur. Restat ergo, ut qui mediatore superbo diabolo superbiam persuadente dejectus est, mediatore humili Christo humilitatem persuadente erigatur. Nam si Filius Dei in naturali æqualitate Patris manere vellet, nec se exinaniret, formam servi accipiens; non esset mediator Dei et hominum² : quia ipsa Trinitas unus Deus est, eadem in tribus, Patre et Filio et Spiritu sancto, deitatis æternitate et æqualitate constante. Sic itaque unicus Filius Dei, mediator Dei et hominum factus est, cum Verbum Dei Deus apud Deum, et majestatem suam usque ad humana deposuit, et humilitatem humanam usque ad divina subvexit, ut mediator esset inter Deum et homines homo per Deum ultra homines. « Ipse est enim speciosus forma » præ filiis hominum, et unctus oleo exultationis præ » participibus suis³. » Sanati sunt ergo ab impietate superbiam, ut reconciliarentur Deo, quicumque homines humilitatem Christi, et per revelationem antequam fieret per Evangelium postea quam facta est, credendo dilexerunt, diligendo imitati sunt. Sed hæc justitia fidei, qui non pro merito data est hominibus, sed pro misericordia et gratia Dei, non erat et popularis antequam Deus homo inter homines nasceretur. « Semen » autem, « cui » promissum est, » populum significat : non illos paucissimos, qui revelationibus eam futuram cernentes, quam-

¹ 1 Tim. II, 5. — ² Philip. II, 7. — ³ Psal. XLIV, 3.

vis per eadem salvi fierent, populum tamen salvum facere non poterant. Qui populus sane, si per totum orbem consideretur (nam de toto orbe Ecclesiam Jerusalem cœlestem congregat) pauci sunt, quia via angusta paucorum est : in unum tamen congregati, quotquot existere potuerunt, ex quo Evangelium prædicatur, et quotquot poterunt usque in finem sæculi per omnes gentes, adjunctis sibi etiam illis, quamvis paucissimis, qui ex fide Domini, fide prophetica, ante ambos adventus ejus salutem gratiæ perceperunt, implent sanctorum beatissimum civitatis sempiternæ statum. Superbienti ergo populo Lex posita est, ut quoniam gratiam charitatis nisi humiliatus accipere non posset, et sine hac gratia nullo modo præcepta Legis impleret, transgressionem humiliaretur, ut quæreretur gratiam, nec se suis meritis salvum fieri, quod superbum est, opinaretur : ut esset non in sua potestate et viribus justus, sed in manu mediatoris justificantis impium. Per Angelos autem ministrata est omnis dispensatio veteris Testamenti, agente in eis Spiritu sancto, et ipso Verbo veritatis, nondum incarnato, sed nunquam ab aliqua veridica administratione recedente. Quia per Angelos disposita est illa dispensatio Legis, cum aliquando Dei personam, sicut Prophetarum etiam mors est, agerent; perque illam Legem morbos ostendentem, non auferentem, etiam prævaricationis crimine contrita est superbia : « dispositum est per Angelos semen in manu mediatoris, » ut ipse liberaret a peccatis, jam per transgressionem Legis coactos confiteri, opus sibi esse gratiam et misericordiam Domini, ut sibi peccata dimitterentur, et in nova vita per eum, qui pro se sanguinem fudisset, reconciliarentur Deo.

XXV. In istis enim erat per transgressionem Legis infringenda superbia, qui gloriantes de parte Abraham,

quasi naturalem se jactabant habere justitiam, et merita sua in circumcissione cæteris gentibus tanto perniciosius, quanto arrogantius præferebant. Gentes autem facillime etiam sine hujusmodi Legis transgressione humiliarentur. Homines enim nullam ex parentibus originem justitiæ se trahere prævidentes, simulacrorum etiam servos invenit Evangelica gratia. Non enim, sicut istis dici poterat non fuisse illam justitiam parentum eorum in colendis idolis, quam esse arbitrabantur, ita etiam Judæis dici poterat falsam fuisse justitiam patris Abraham. Itaque illis dicitur: « Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ: et ne » dixeritis vobis, Patrem habemus Abraham. Potens est » enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham¹. » Istis autem dicitur: « Propter quod memores estis, quia » vos aliquando Gentes in carne, qui dicimini præputium² » ab ea quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta, » qui eratis illo tempore sine Christo, alienati a societate » Israël, et peregrini testamentorum, promissionis spem » non habentes, et sine Deo in hoc mundo³. » Denique illic infideles de oliva sua fracti, hic autem fideles de oleastro in olivam illorum inserti esse monstrantur⁴. Illorum ergo erat de Legis transgressione atterenda superbia. Sicut ad Romanos cum Scripturarum verbis peccata eorum exaggerasset: « Scitis autem, inquit, quoniam quæcum- » que Lex dicit, his qui in Lege sunt loquitur, ut omne » obstruatur, et reus fiat omnis mundus Deo⁵: » Judæi scilicet de transgressione Legis, et Gentes de impietate sine Lege. Unde et iterum ait: « Concluit enim Deus » omnia in incredulitatem, ut omnibus misereatur⁶. » Hoc et nunc dicit, refricans ipsam quæstionem « Lex ergo » adversus promissa Dei? absit. Si enim data esset Lex

¹ Matth. iii, 8, 9. — ² Ephes. ii, 11, etc. — ³ Rom. xi, 17. — ⁴ Id. iii, 19. — ⁵ Id. xi, 32.

» quæ posset vivificare, omnino ex Lege esset justitia. Sed » conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio » ex fide Jesu Christi daretur credentibus¹. » Non ergo Lex data est ut peccatum auferret, sed ut sub peccato omnia concluderet. Lex enim ostendebat esse peccatum, quod illi per consuetudinem cæcati, possent putare justitiam: ut hoc modo humilitati, cognoscerent non in sua manu esse salutem suam, sed in manu mediatoris. Maxime quippe humilitas revocat, unde nos dejecit superbia. Et ipsa humilitas est accommodata percipiendæ gratiæ Christi, qui singulare humilitatis exemplum est.

XXVI. Nec quisquam hic tam imperite dixerit, Cur ergo non profuit Judæis, quod per Angelos Legem ministrantes, in manu mediatoris dispositi sunt? Profuit enim, quantum dici non potest. Quæ enim Gentium Ecclesiæ venditarum rerum suarum pretia ad pedes Apostolorum posuerunt, quod tot millia hominum tam repente fecerunt²? Nec turbæ infidelium considerandæ sunt: omnis enim area multis partibus ampliorem habet paleam, quam frumentum. Unde autem etiam illa ejusdem Apostoli verba ad Romanos, nisi de sanctificatione Judæorum: « Quid ergo? numquid repulit Deus plebem suam? absit. » Nam et Ego Israëlita sum ex semine Abraham, tribu » Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præ- » civit³. » Cum autem laudaret præ cæteris Ecclesiis Gentium Ecclesiam Thessalonicensium, similes eos factos ait Ecclesiis Judææ⁴: quia multa a contribulibus suis pro fide passi erant quomodo et illi a Judæis. Hinc est et illud, quod paulo ante commemoravi, quod ait ad Romanos: « Si enim spiritualibus eorum communicaverunt Gentes, » debent et in carnalibus ministrare eis⁵. » De ipsis ergo

¹ Gal. iii, 21, 22. — ² Act. iv, 34. — ³ Rom. xi, 1, 2. — ⁴ 1 Thess. ii, 14. — ⁵ Rom. xv, 27.